

СОЛІЛОКВІЙ ПРО ДЕРЕВА ТА ВОДИ (покрайні записи)

Великий Платон, мабуть, таки помилявся, гадаючи, що на стрімчастій ліствиці воплочень душа поета перебуває ген-ген унизу. Може, та душа є найшляхетнішою з-поміж усіх, бо власне тільки їй під силу наслідувати незбагненний Божий чин creatio ex nihilo або, принаймні, почуватися Адамом, який надає правдиві ймення всілякій звірині, оприявнюючи тим самим своє панування над світом.

Отож, у ґрунті речі, поезія не знає інших жанрів, окрім *солілоквія* — мовчазної розмови поета із самим собою. І від цього йому стає часом лячно. Казав-бо хтось із мудрих: “Homo solitarius aut bestia est fera, aut Deus” — “Самотній чоловік — або дикий звір, або Бог”.

Дерева Івана Андрусяка — то мерехтливі приміти Господньої благодаті на тлі безугавного плину *вод*. У цьому “лісі речей” усе переплітається, перетікає, сіється, сочиться, пиниться, роїться, шириться, проростає, набрякає, висихає, розсипається, виливається, скресає, кришиться, ламається ... — плотяна розкіш життя, що хоруге на смерть. Одначе тут-таки *споконвіку були вишні*:

*ти знаєш як спіють вишні
яким тоненьким туманом
їх душі ламкі і грішні
вкриваються спозарана.*

Вони зринають символами пожаданого спокою, утихомиреності душі, зрештою, — незвіданого райського блаженства. З чудернацької “рахуби всіляких дерев”, складеної бозна-коли й для чого одним нашим вагантом (“Дубина, грабина, рябина, вербина. Соснина, кленина, тернина, вишнина. Ялина, калина, в’язина, лозина...”), Андрусяк обирає собі на втіху *вишнину* — питоменне райське дерево українця. Не дурно ж за кілька днів до смерті Тарас Шевченко волів був, якби здужав, посадити вишневий садочок

*... над самим Флегетоном
Або над Стіксом ...*

Під тим оглядом, Іван Андрусяк, попри всю непіддєглість традиції та засадниче багатоголосся його поетичних візій, міг би з повним правом, услід за Антоничем, охрестити себе “хрущем”, що живе на Шевченкових вишнях.

Утім, наш поет, здається, не менше шанує й *вербу* — ще одне священне дерево української мітології (класичний екфрасис *дерев та вод* по-українському: “Широкою долиною... тихо тече... невеличка річка... Серед долини зеленіють розкішні густі та високі верби, там ніби потонуло в вербах село...”), — він-бо є з роду тих містичних бджіл, що, “утоплені в горлі верб”, таки “прозрілі і перегризли кору”.

Ця поезія просякнута метафізикою. Вона
воплочує в ритмі та слові *буття й ніщоту,*
гріх, самотність, страх (найперше страх
Божий), *біль, віру*, — властиво, сподіваючись
без надії, торкається *останніх* питань:

і крила що спираються на крила
і люди що волають до людей
і де на світі є остання сила
яка веде...

куди вона веде?

Драматичні за власним єством, екзистенці-
алії набувають тут ще більшої драматичності,
як-от, приміром, плачевний вхід у життя,
що ним немовлятко засвідчує своє існування
в “долині сліз”. “... Щойно народжена дитина, —
стверджував колись Сковорода, — одразу ж
починає плакати, тому що вже тоді вона перед-
чуває, на які злигодні доведеться їй перегодом
наразитися”. Тим часом людина, що народжу-
ється на лоні *дерев і вод*, не плаче, а криком
кричить. Той екзистенційний згук — плинний,
нестямний, самотній та розпачливий —
примхлива імпровізація на тему Едварда Мунка:

маєш голос
щоб перетікати з крила на крило
ховаючись в мокрому листі
...
лиш коли
чиясь цікава душа
прогортатиме встояне листя
шукаючи черв'яка
ти помилишся
і закричиш

і так почнеться життя.

Старі мотиви метафізичної лірики ведуть фантазію поета стежками сюжетів-архетипів. Ось тоді й з'являються схиблений на своєму камені (“лицар абсурду”?) Сізіф, місяць-Актеон, золотий дощ Данаї або ж зліплені в одно Лотова дружина та горгона Медуза:

*це ж при дорогах люди-солонці
на нас чигають викриті щитами
а що у тебе голубе в руці
невже ріка
вона прийшла за нами.*

Досить часто в цьому плині фантазії постають Богона-
тхненні образи Святого Письма — Авель, Вавилонські річки
й немовлята зі сто тридцять сьомого Давидового псалма, Іван
Предтеча, зрештою, — сам Спаситель, його дива та хресна мука:

*прощання смислу — вирок і пророцтво
словам не доторкнутися до слів
допоки губи вимочивши оцтом
не заговориш: істина — в землі.*

І все це — на тлі вибагливого мережива *власних* імагіна-
цій — від питоменно сюрреалістичних метаморфоз, коли
“палець прорізаний вздовж” раптом вибухає брунькою, а “пасеро-
вані корінці поту” губляться в позеленілій траві, — до сливе голої
протипокладеності часу й вічності:

*ти завжди маєш час
подумати
що вічність не така вже й довга
як здавалося на початку, —*

не менш промовисто-гіркої, ніж, приміром, старожитня укра-
їнська химерія піднебесної макової гори, до якої раз на сто літ
прилітає крихітна пташина та й клює, скільки їй там треба.

Поезію Івана Андрусяка проймає напро-
чуд болісне відчуття нестатечності світу, при-
марності “нині”, що існує лишень як невловима
переміна сподівань на спомини:

*так тонко
осипаються нині твої міста
ніби цегла
з якої вони народжені
розбухла і знепритомніла.*

Оце руйновище, так само як свічадо,
квітка (чи “нитка трави з перерізаним горлом”),
метелик у його божевільному леті на вогонь,
є тут класичними “ванітативними” образами.
А понад усе — соң, таємнича подоби́зна життя
та смерті.

Воістину, Андрусякові *дерева і води*
народжені під знаком *перемін*.

Леонід Ушкалов